

BİLGE KAGAN'IN HAZİNESİ NASIL TAŞINDI?

1889 yılında, Yadrintsev tarafından bulunduğu günden beri dünya ilim aleminin üzerinde en çok durduğu tarihi kaynakların başında hiç şüphesiz Türklere ait olan Orkun Yazıtları gelmektedir. Dünyada bir eşine daha rastlanmayan bu iki belli başlı yazıt, Bilge Kagan ile kardeşi Köl Tigin'in hatırasına diktirilmiştir. Bunlardan ayrı olarak bir de Tunyukuk Yazıtları vardır ki, Orkun Yazıtlarından yaklaşık 400 km daha güney-doğuda yer almaktadır.

Bilge ve Köl Tigin Abideleri Moğolistan'ın Arhangay eyaletine bağlı Haşat ilçesinin Koşo-Çaydam bölgesindedir. Koşo-Çaydam Gölü fazla büyük olmayan bir su birikintisidir ve yazıtların doğusunda yer alırken, bu Türk abidelerine ismini veren Orkun nehri de eserlerin batısındadır. Ancak burada Orkun'un ana kolu değil, ona karışan bir parçası yer almaktadır. Köl Tigin Yazıtı ile Bilge Kagan Yazıtının arası yaklaşık 1 km kadardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1995 yılında imzaladığı anlaşmayı hesaba katarsak altı senedir bölgede bir dizi inceleme ve araştırmalarda bulunmaktadır. 2000 yılından itibaren de sistemli kazılara başlanmış, ancak en verimli dönem olarak şimdiye kadar 2001 yılı çalışma dilimi görülmüştür. 2001 senesi Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi programı çerçevesinde Nalayh'taki Tunyukuk Yazıtları da dahil olmak üzere Orkun'da harita ve jeofizik çalışmaları tamamlanmış, eserlerin restorasyonu işinde büyük mesafeler katedilmiştir. Herşeyden önce, en az 100 yıldır üç parça ve toprak üzerinde yok olmaya bırakılmış olan Bilge Kagan Yazıtı yeniden birleştirilerek, Orkun Yazıtlarının olduğu yerde bulunan ve müzeye dönüştürülmeye çalışılan binanın içerisine dikilmiş durumdadır.

Dönem itibarıyla 2001'de Bilge Kagan külliyesinin kazı faaliyetlerinin % 50'si bitirilmiş haldedir. Bu kazıların gerçek amacı zaten külliyenin esas planını çıkarmak ve ileriye dönük olarak restorasyonlarını yapmaktır. Bu gayeye bağlı olarak 2001 dönemi kazı ekibi ön hazırlıklarını bitirip, Bilge Kagan ve Köl Tigin Yazıtlarının bulunduğu Orkun Havzasına vardığı ilk gün, Moğol tarafının ilim adamlarıyla oturup, görüşmüşler, nereyi nasıl kazacaklarını belirlemişlerdir.

İlk önce, yazıtın üzerinde bulunduğu kaplumbağanın önünden itibaren ilim adamlarımız açmalara başlamışlar, süratle bu işlem sunak taşının yer aldığı en batı noktaya kadar uzanmıştır. Sunak taşının da önünde, arkasında, sağında ve solunda dört nokta açılmıştır. Burada yine Türk ve Mogol kültürüne dair önemli ip uçları yakalandı. Ancak bu noktada ilgi çekici olan sunak taşının hemen kuzeyinde bir sembolik mezarın ortaya çıkmasıdır. Ne Radloff'un, ne de

daha sonrakilerin üzerinde ciddiyetle durmadıkları bu sembolik mezar mutlaka Bilge Kagan'ın eşi veya oğluna ait bir yapı olmalıdır. Bununla beraber bu sandukanın etrafında da kaçak kazılar yapılmış, ama sistemli ve ilmi olmadığından olsa gerek herhangi bir netice alındığını sanmıyoruz.

Kazı ekibimiz sunak taşının bu kuzey tarafında çalışmalarını yaparken, sunak ile mezarın arasındaki dar bölgeyi de kazmaktan geri durmamışlar ve sonuç olarak 31 Temmuz 2001 tarihinde Bilge Kagan veya oğluna ait özel eşyaların bulunduğu hazineye ulaşmışlardır. Buluntuların ortaya çıkmasıyla kazı çalışmalarının yarım kalmaması ve meydana gelebilecek bir tehlikeye karşı ilim adamlarımız gece de çalışarak, tabaka halinde bu değerli eserleri almışlar ve kampta oluşturulan bir özel çadıra getirmişlerdir. Yedi ilim adamı bunların hem envanterini çıkarmak, hem de durumunu belgelemek amacıyla gece-gündüz yaklaşık bir hafta çadırdan ayrılmamacasına çalışarak, işlemi bitirdiler.

Hazinenin bulunmasından sonra kazı alanına en yakın yerleşim yerindeki Mogol makamlarına, Mogol tarafı ilim adamları vasıtasıyla haber gönderilmiş ve yardım talebinde bulunulmuştur. Fakat Moğolistan'ın içinde bulunduğu zor koşullar ve böyle bir polisiye tedbirin çevredeki köylüleri heyecanlandıracağı ve daha çok tehlike doğuracağı ileri sürülerek, maalesef Mogol makamlarından güvenlik sağlanamadı. Bu yüzden bizzat proje başkanı olarak bizim de içinde bulunduğumuz ilim adamlarından ekipler oluşturularak, bu değerli buluntular korundu.

Nihayet çadırdaki ilim adamlarımız Bilge Kagan veya oğluna ait olan 2000'den fazla parçadan oluşan kıymetli malzemeyi kutuladıktan sonra, sıra bunların Moğolistan yetkililerine teslim işlemine gelmiştir. Türk ekibinin çalıştığı yer, Moğolistan'ın başkenti olan Ulan-batar'a yaklaşık 400 km uzaklıkta olup, yolun büyük bir kısmı toprak ve bozuk satıhtan meydana gelmekteydi. Herşeye rağmen Türk ve Mogol bilim adamları, yeniden kazı çalışmalarının sürdüğü ilçenin yetkililerinden bu taşıma işlemi sırasında bir koruma istediyseler de, tekrar Mogol makamları bunu karşılamaya imkanlarının olmadığını söylemişlerdir. Bu yüzden hazinenin kendi imkanlarımızla taşınması konusunda Mogol bilim adamlarıyla karara varıldı.

9 Ağustos 2001, perşembe sabahı saat 5 civarlarında, buluntular üzerinde çalışan dört bilim adamı, Türk tarafı proje başkanı ve kazı sorumlusu ile beraber, Mogollardan da bakanlık temsilcisi ve kazı başkanıyla birlikte sandıklar iki cipe yüklendi ve peşpeşe yola çıkıldı. Daha güneş yavaş yavaş doğmakta, bozkırda başı boş hayvanlar ya otlamakta veya onlar da insanlar gibi dinlenmekte olduğu bir vakitte, bize göre Türk tarihinin şimdiye kadar ki en büyük buluntusunu taşıyan ilim adamları, hem aşırı bir tedirginlikle, hem de tarihe geçmenin heyecanı arasında; tozlu ve bozuk patikalarda yol almaya başladılar. Tarihi bir

olay gerçekte yaşanmaya başladı. Düşünün bir kere Türk tarihinin en mühim devlet adamlarından birine ait olduğu sanılan özel eşyalar, ceplerinde sadece kalemleri olan sekiz tane ilim adamının adeta sırtlarına yüklenmiş bir şekilde götürülüyordu. O ana kadar, çevrede zaten Türklerin Orkun'da birşeyler bulduğu yayılmış durumda idi. Bunları ele geçirmek için birtakım insanların herşeyi göze alabileceği ihtimali de söz konusuydu.

Bu hazinenin bulunuşu ekipteki birçok kişi tarafından İlahî bir şekilde yorumlanmıştır. Yüzyıldır bölgede çeşitli milletlerden ilim adamı veya soyguncu pekçok kişi kazı yaptıkları halde, bir şey bulamamışlardı. Veya biz öyle biliyoruz. Tanrı, Bilge Kagan'ın özel eşyalarını onun torunları Türklere sakladı. Ama buraya daha önce Türkler de geldiler ve kazı teşebbüslerinde bulundular. Kimse bunları bulamamıştı. Bu büyük olay sadece 2001 yılında giden ekibe nasip oldu. Çünkü Moğolistan'a giden grup her bakımdan, hem ilim, hem de idealler açısından seçilmişlerdi. Onlar nereye, niçin gittiklerinin farkındaydılar. Onlar atalarına karşı olan vefa borcunu yerine getirmek için oradaydılar. Bu kazı işini sadece bir arkeolojik olay olarak görmüyorlar, adeta ibadet ediyorlardı. Üzerine bastığı toprağı incitmekten korkan, her mala darbesiyle kaldırdıkları toprağa sanki taparcasına davranan bu insanlara elbette Bilge Kagan mükafatını vermeliydi ve de verdi.

Pekçok kişi bu vakıyı İlahi bir olay olarak değerlendirmeyebilir. Ama Orkun'da Türk ekibi mucizeler yaşamıştır. Buluntunun ortaya çıkmasıyla, göğün ağlamaya başlaması, yani bardaktan boşanırcasına bir yağmur, bize göre bir delil idi. Herşeyden önemlisi Hazinesinin yola çıktığı sırada, Oguz Han'ın Bozkurtu'nun bize öncülük etmesi, Türk tarihini ve kültürünü çok iyi bilen bir tarihçiyi mucize olarak yorumlamaya sevk etmektedir. Bu olaya Türk ve Moğol sekiz bilim adamı da şahittir.

Orkun'dan çıktıktan sonra ciplerimiz biraz yol almıştı ki, sabahın alaca karanlığında önümüzde aniden iki kurt belirdi. Belki de avlanmak için koyunların peşine düşmüş olan bu hayvanların, bizim araçlarımızın önüne çıkması ve bir süre onlar önde, biz arkada yol almamızın sadece tesadüf bir olay olmasına inanışımız gelmedi.

Kök Börü ya da diğer adıyla Bozkurt, Türklerin milli sembolü, bağımsızlığının işareti, kutlu atasıdır. Türk'ün tarihten silinmesine o engel olmuş, yeniden çoğalmasını sağlamış ve dünyaya hakim olurken de, hep önde o yol göstermiştir. İşte, o anda sanki Bilge Kagan'a eşlik edercesine bizim önümüze çıkmışlar ve koşuyorlardı. Ancak burada ilginç olan bir nokta, kurt Mogollarca da kutsal bir hayvandır. Araçlardaki Mogollar kurtu görünce adeta bizden daha çok heyecanlandılar. “Çono, çono” diye bağırmaya başladılar. Hepsi çok büyük bir sevinç içindeydiler. Şoförümüz kurtların peşinden

koşturuyordu. Kendisine yavaş gitmesini, arkada belki de tarihin en değerli buluntularının yer aldığını, üstüne üstlük onları takip ederken arabalarımızın devrilebileceğini anlatmaya çalıştıktan sonra, şoförümüz yavaşladı. Mogolların anlattığına göre; bu kutlu hayvanı görmek uğur getirirmiş, o yüzden Mogollar büyük bir neşeye kapılmışlardı.

Arabalardan ve seslerden ürken iki kurt, daha sonra yolun solundaki tepeye doğru tırmanmaya başladılar, bu arada Bilge Kagan'ın eşyalarını taşıyan iki vasıta da durdu ve onları izlemeye başladık. Biraz sonra iki kurt da tepeye çıktılar ve onlar da bize bakmaya başladı. Sanki bize güle güle dercesine, bir süre dikildikten sonra, kayboldular.

9 Ağustos 2001 tarihinde, Bilge Kagan'ın hazinesi böyle Ulan-batar'a ulaşmış, bir tutanak ile de Mogolistan Milli Tarih Müzesi'ne teslim edilmiş oldu.

“Bilge Kagan'ın Hazinesi Nasıl Taşındı?“, **Orkun**, Sayı 45, İstanbul 2001